

СЕКЦІЯ 6

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 347.734

Бондаренко Н.М.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики, обліку та економічної інформатики
Дніпропетровського національного університету
імені Олеся Гончара*

Шевченко К.В.

*студентка
Дніпропетровського національного університету
імені Олеся Гончара*

СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

У статті проаналізовано підходи до трактування поняття «кредитні операції» у чинному банківському законодавстві України та фаховій літературі, що дало можливість уточнити його сутність. Досліджено класифікацію кредитних операцій, які надаються банківським сектором. Обґрунтовано роль класифікації кредитних операцій при організації обліку в банках та прийнятті ефективних управлінських рішень.

Ключові слова: банківська система, кредит, кредитні операції, класифікація кредитних операцій, управління, ефективність.

Бондаренко Н.Н., Шевченко К.В. СУЩНОСТЬ И КЛАССИФИКАЦИЯ КРЕДИТНЫХ ОПЕРАЦИЙ БАНКА

В статье проанализированы подходы к трактовке понятия «кредитные операции» в действующем банковском законодательстве Украины и профессиональной литературе, что позволило уточнить его сущность. Исследована классификация кредитных операций, предоставляемых банковским сектором. Обоснована роль классификации кредитных операций при организации учета в банках и принятии эффективных управленческих решений.

Ключевые слова: банковская система, кредит, кредитные операции, классификация кредитных операций, управление, эффективность.

Bondarenko N.M., Shevchenko K.V. ESSENCE AND CLASSIFICATION OF CREDIT BANK OPERATIONS

The article analyzes the approaches to the interpretation of the concept of «credit transactions» in the current banking legislation of Ukraine and professional literature, which allowed to clarify its nature. Studied the classification of credit transactions provided by banking sector. Substantiates the role of classification of credit operations in the organization of accounting in banks and make effective management decisions.

Keywords: banking system, credit, credit operations, classification of credit operations, management, efficiency.

Постановка проблеми. Банківський сектор є основою розвитку вітчизняного фінансового ринку, а його стабільна діяльність сприяє подальшому розвитку економіки країни.

Одним із основних видів банківського бізнесу, що надає банку найбільшу частину швидких доходів, є кредитні операції. Надані кредити становлять основну частку в банківських активах, а процентні доходи і витрати на формування резервів під кредити є вагомими чинниками прибутковості банку.

Економічна наука довела, а господарська практика підтвердила, що кредитні операції є універсальним інструментом розподілу й перерозподілу національного доходу, фінансових, матеріальних і трудових ресурсів, вирівнювання рівнів рентабельності підприємств на основі переливання капіталів, що сприяє прогресивним структурним зрушенням у народному господарстві. Від того наскільки добре банк реалізує свої кредитні функції в багатьох випадках залежить економічне становище регіонів, які вони обслуговують, оскільки банківські кредити сприяють появі нових підприємств, збільшенню кількості робочих місць, сприяють забезпеченню їх економічної працездатності.

Тому, одним з головних завдань, що постають перед керівництвом банку є правильна розробка

кредитної діяльності, ефективність проведення якої багато в чому залежить від ідентифікації приналежності кредитних операцій до того чи іншого виду, оскільки саме від цього залежить точність обліку та інформації про кредитні операції, що необхідні для прийняття ефективних управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення економічної літератури свідчить, що кредитна діяльність комерційних банків традиційно перебуває у центрі уваги економістів і залишається сьогодні чи не найбільш дослідженим розділом банківської справи. Дослідженню теорії та практики організації здійснення банками кредитних операцій сприяють праці вітчизняних учених-економістів В.Л. Андрущенка, О.В. Васюренка, А.М. Герасимовича, Б.С. Івасіва, Л.М. Кіндрацької, Т.Т. Ковальчука, В.Д. Лагутіна, О.Г. Коренева, Н.Б. Литвин, Л.О. Примостки, М.Ф. Пуховкіної, М.І. Савлука та інших. Але та складна ситуація, в якій перебувають на сьогоднішній день банки України, і її «неочікувані прояви» вимагають подальших досліджень щодо сутності поняття «кредитні операції».

Постановка завдання. У даній статті прагнемо розглянути різноманітні підходи до визначення поняття «кредитні операції» з метою поглиблення і уточнення

розуміння цієї обліково-економічної категорії, а також виявити найбільш обґрунтовану їх класифікацію.

Виклад основного матеріалу дослідження. У структурі активних операцій традиційно найбільшу питому вагу мають кредитні операції. Це пов'язано з об'єктивною властивістю капіталу спрямовуватися у сфери, де найвища норма прибутку. У більшості банків позичкові рахунки складають не менше половини їх сукупних активів і забезпечують близько 70% від отриманих ними доходів. Проте, кредитні операції є також найбільш ризикованим видом активної діяльності банку. Про це яскраво свідчить, зокрема, питома вага проблемних кредитів у їхніх кредитних портфелях.

Для правильного розуміння банками вимог нормативно-правових актів України, у тому числі Національним банком України, необхідно розуміти сутність поняття «кредитні операції».

Так, в Законі України «Про банки і банківську діяльність» окремого визначення поняття «кредитна операція» немає, хоча зазначено що до кредитних операцій відносяться: залучення у вклади (депозити) коштів та банківських металів від необмеженого кола юридичних і фізичних осіб; відкриття та ведення поточних (кореспондентських) рахунків клієнтів, у тому числі у банківських металах; розміщення залучених у вклади (депозити), у тому числі на поточні рахунки, коштів та банківських металів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик; здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені; надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх вико-

нання у грошовій формі; придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог і прийом платежів (факторинг); лізинг [1, п. 3 ч. 3 ст. 47, ч. 1 ст. 49].

Господарський кодекс України (стаття 345) дає таке визначення поняття «кредитна операція» – це операції, що полягають у розміщенні банками від свого імені, на власних умовах і на власний ризик залучених коштів юридичних осіб (позичальників) та громадян і визнаються кредитними операціями Законом України «Про банки і банківську діяльність». Відповідно до пункту 2 даної статті кредитні відносини здійснюються на підставі кредитного договору, що укладається між кредитором і позичальником у письмовій формі [2, ст. 345].

Дослідження сутності кредитних операцій дозволило констатувати, що на законодавчому рівні, згідно Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, затвердженому Постановою правління Національного банку України від 25.01.2012 р. № 23, визначено, що кредитна операція – це вид активних банківських операцій, пов'язаних із розміщенням залучених банком коштів шляхом їх надання в тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування за певних умов, а також надання гарантій, поручительств, акредитивів, акцептів, авалів, розміщення депозитів, проведення факторингових операцій, фінансового лізингу, видача кредитів у формі

Таблиця 1

Трагування поняття «кредитна операція» у економічній літературі

Джерело	Визначення
Економічний словник [4, с. 119]	Кредитні операції – вид активних операцій, пов'язаних з наданням клієнтам позичок
Г.І. Спьяк, Т.І. Фаріон [5, с. 140]	Кредитна операція – це активна банківська операція, пов'язана з наданням позики або наданням зобов'язання (гарантії, поручительства, авалу), яке, в разі його виконання, приведе до фактичного передавання коштів на кредитній основі
О.Г. Коренева, Н.Г. Слав'янська, Н.Г. Савченко, О.В. Карпенко [6, с. 187]	Кредитні операції – це вид активних операцій банку, які пов'язані: з наданням клієнтам залучених коштів у тимчасове користування – позик у готівковій або безготівковій формі та кредитів у формі врахування векселів, розміщення депозитів, операцій репо, на фінансування будівництва житла, проведення факторингових операцій, фінансового лізингу тощо; з прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування – надання гарантій, поручительств, авалів тощо; з будь-яким продовженням строку боргу, яке здійснене в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми
Л.М. Кіндрацька [7, с. 217]	Кредитна операція банку – це вид активних операцій, пов'язаних із наданням клієнтам коштів у тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про надання коштів за настання умов, передбачених кредитною угодою
Л.В. Воробець [8, с. 63]	Поняття «кредитна операція» можна вживати як в широкому, так і у вузькому розумінні. У широкому розумінні під кредитною операцією слід розуміти будь-яку з активних операцій банку; у вузькому – її слід розглядати як безпосереднє надання банком кредиту (певної суми коштів) позичальнику на підставі кредитного договору, яке супроводжується записами за банківськими рахунками
Н.Б. Литвин [9, с. 152]	Кредит (кредитні операції) визначаються як вид активних операцій, пов'язаних з наданням клієнтам коштів у тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування за певних умов, а також надання гарантій, поручительств, авалів, розміщення депозитів, проведення факторингових операцій, фінансового лізингу, видача кредитів у формі врахування векселів, у формі операцій репо, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів за такої суми (відстрочення платежу)
І. Грабар [10, с. 68]	Під кредитними операціями банків можна розуміти активні операції, пов'язані з розміщенням залучених банком коштів шляхом їх надання в тимчасове користування (надання прямого кредиту, кредитів у формі врахування векселів або операцій репо чи розміщення депозиту) або прийняттям зобов'язань про надання коштів (відкриття кредитної лінії) у тимчасове користування за певних умов, а також надання гарантій, поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі (зокрема, акредитиви, акцепти, авали), проведення факторингових операцій та фінансового лізингу
А.І. Сирота [11, с. 152]	Кредитні операції банків (кредитні правочини) – це різновид банківських операцій, правочинів із фінансовими активами, під час проведення яких виникають кредитні відносини з приводу розміщення або залучення грошових коштів, зобов'язання придбати право вимоги боргу, надання гарантій та поручительств за третіх осіб, у яких банк може виступати як кредитор або боржник

врахування векселів, у формі операцій репо, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання щодо сплати процентів та інших зборів із такої суми (відстрочення платежу) [3, п. 1.10 глави 1 розділу I].

Як бачимо, чинне законодавство неоднозначно тлумачить поняття «кредитна операція» і до їх переліку відносить різні за своєю юридичною природою та змістом правочини.

Визначення поняття «кредитна операція» в економічній літературі розглянемо та проаналізуємо за даними таблиці 1.

Дослідивши концептуальні підходи до трактування поняття «кредитні операції» в чинному нормативно-правовому банківському законодавстві України та економічній літературі, можна зробити висновок про те, що вони дещо різні.

На нашу думку, більш змістовним й точним є визначення наведене в Положенні № 23 від 25.01.2012 р., яке повністю розкриває сутність поняття. Що стосується визначення «кредитні операції» в економічній літературі, то тут думки авторів різняться, це свідчить про відсутність єдиного теоретичного підходу та єдиних практичних прийомів щодо організації кредитних операцій банку в сучасних умовах. Коренева О.Г., Слав'янська Н.Г., Савченко Н.Г., Карпенко О.В., Н.Б. Литвин та І. Грабар більш схильні до визначення поняття наведеного в Положенні № 23 від 25.01.2012 р.

Отже, проаналізувавши думки різних вчених в економічній літературі, щодо сутності поняття «кредитної операції» та тлумачення цього поняття в чинному нормативно-правовому банківському законодавстві, вважаємо що кредитні операції – це вид активних банківських операцій, пов'язаних із розміщенням залучених банком коштів шляхом їх надання в тимчасове користування, прийняттям зобов'язання придбати право вимоги боргу або прийняттям зобов'язань про надання коштів (гарантії, поручительства, авалю) за настання умов, передбачених кредитною угодою.

Важливе практичне та теоретичне значення має класифікація банківських кредитних операцій, яка сприяє розумінню діяльності банківських установ.

Класифікація кредитних операцій – це оцінка рівня ризику за кожною кредитною операцією з урахуванням фінансового стану позичальника, стану обслуговування позичальником кредитної заборгованості та рівня забезпечення кредитної операції.

На сьогодні не можна назвати єдиною загальноприйнятої системи класифікації банківських кредитних операцій. Різноманітні пропозиції класифікації банківських операцій обумовлені різницею в критеріях, за якими відбувається та чи інша класифікація.

Існує декілька класифікацій банківських операцій, проте більш змістовною можна вважати класифікацію наведену на рис. 1, яка об'єднує у собі концептуальніші для потреб управління кредитними операціями їх види, а тому дозволяє вчасно прийняти ефективне управлінське рішення.

Кредитні операції банків також можна поділити на дві групи:

- активні, коли банк виступає в особі кредитора, розміщуючи залучені кошти на власних умовах та на власний ризик (операції банків із вкладення коштів у фондові активи шляхом купівлі цінних паперів від свого імені, факторингові, лізингові операції);
- пасивні, коли банк виступає в особі боржника (видача банківських гарантій та поручительств за третіх осіб, операції банків з емісії цінних паперів) [11, с. 130].

Для раціонального процесу кредитування необхідні чітка державна економічна політика, перелік пріоритетних напрямів інвестування, посилення захисту прав кредиторів та підвищення довіри до банків з боку суспільства. Якщо банки будуть більш ретельно контролювати кредитний процес, підвищать прозорість банківських процедур та технологій, то це забезпечить якість кредитного портфеля, а отже, ефективність діяльності банківської установи в цілому.

Таким чином, кредитні операції займають важливе місце у діяльності комерційного банку. Вони включають в себе операції по наданню коштів позичальнику на умовах строковості, повернення, платності у відповідності з умовами договору між кредитором і позичальником. Види позикових операцій надзвичайно різноманітні і їх можна класифікувати за різними ознаками та критеріями.

За кордоном класифікація кредитів здебільшого складається і дотримується самими банками. Систематичний метод контролю за якістю банківського кредитного портфеля полягає в класифікації кредитів у залежності від того, наскільки позичальник дотримується термінів та умов кредитних угод, зокрема щодо умов обслуговування позики.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, кредитні операції – основа банківського бізнесу, оскільки вони є головною статтею доходу банку. Однак із такими операціями пов'язаний певний ризик – імовірність втрати всієї або частини вартості активів, що існують у формі позик, врахованих векселів, гарантій та поручительств, виданих банком. Тому, глибоке розуміння сутності кредитних операцій та правильна класифікація сприятимуть створенню банківськими працівниками ефективної системи їх управління.

Визначення поняття «кредитні операції» міститься в чинному законодавстві, зокрема в ГК України, Законі України «Про банки і банківську діяльність» та Положенні про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями. На нашу думку, під кредитними операціями необхідно розуміти вид активних банківських операцій, пов'язаних із розміщенням залучених банком коштів шляхом їх надання в тимчасове користування, прийняттям зобов'язання придбати право вимоги боргу або прийняттям зобов'язань про надання коштів (гарантії, поручительства, авалю) за настання умов, передбачених кредитною угодою.

Рис. 1. Класифікація банківських кредитних операцій

Класифікація банківських кредитних операцій дає змогу визначити особливості правового режиму здійснення банківських операцій, особливостей правового статусу банку та його відмінностей від інших фінансових установ, оскільки саме здійснення в сукупності певних видів операцій і дає можливість назвати певну установу банком.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України № 2121-III від 7.12.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon3.rada.gov.ua
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>
3. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями: Затверджено Постановою правління Національного банку України від 25.01.2012 р. № 23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>
4. Сухарський В.С. Економічний словник-довідник / В.С. Сухарський. – Тернопіль: Богдан, 2002. – 328 с.
5. Сляк Г.І. Облік і аудит у банках / Г.І. Сляк, Т.І. Фаріон. – К.: Атіка, 2004. – 328 с.
6. Облік і аудит у банках: навч. підруч. / О.Г. Коренева, Н.Г. Слав'янська, Н.Г. Євченко, О.В. Карпенко; за ред. О.Г. Коренева, Н.Г. Слав'янська. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. – 493 с.
7. Кіндрацька Л.М. Бухгалтерський облік у банках України. / Л.М. Кіндрацька. – К.: КНЕУ, 2001. – 636 с.
8. Воробець Л.В. Поняття банківського кредиту та кредитних операцій банку / Л.В. Воробець // Право України. – 2002. – № 12. – С. 62-65.
9. Литвин Н.Б. Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ) / Н.Б. Литвин. – К.: «Хай-Тек Прес», 2010. – 608 с.
10. Грабар І. Кредитні операції: поняття, види й юридичні підстави їх здійснення / І. Грабар // Фінансове право. – 2015. – № 4. – С. 64-68.
11. Сирота А.І. Поняття «банківська операція» та «кредитна операція» / Сирота А.І. // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки – 2014. – Випуск 4. Том 2. – С. 127-130.

УДК 502.13:658.7:338.47

Кислий В.М.
*кандидат економічних наук,
професор кафедри управління
Сумського державного університету*

Жарик Т.І.
*асистент кафедри управління
Сумського державного університету*

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО-ОРІЄНТОВАНОГО ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНОГО КЛАСТЕРА

Статтю присвячено науково-методичним основам формування еколого-орієнтованих транспортно-логістичних кластерів. Розглянуто кластерний підхід із позицій екологізації логістичних процесів. Запропоновано визначення еколого-орієнтованого транспортно-логістичного кластеру. Сформульовані мета, завдання, принципи діяльності. Визначено етапи створення кластера.

Ключові слова: логістичний процес, кластерний підхід, транспортно-логістичний кластер, екологізація логістичних процесів.

Кислий В.М., Жарик Т.І. НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОЛОГО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ТРАНСПОРТНО-ЛОГИСТИЧЕСКОГО КЛАСТЕРА

Статья посвящена научно-методическим основам формирования эколого-ориентированных транспортно-логистических кластеров. Рассмотрен кластерный подход с позиций экологизации логистических процессов. Предложено определение эколого-ориентированного транспортно-логистического кластера. Сформулированы цель, задачи, принципы деятельности. Определены этапы создания кластера.

Ключевые слова: логистический процесс, кластерный подход, транспортно-логистический кластер, экологизация логистических процессов.

Kyslyi V.M., Zharyk T.I. SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL BASICS OF FORMING OF ENVIRONMENTAL TRANSPORT AND LOGISTICS CLUSTERS ABSTRACTS OF THE ARTICLE

The article deals with the scientific and methodological basics of forming of environmental transport and logistics clusters. The cluster approach is analysed in terms of the greening of logistical processes. The definition to the environmental transport and logistics cluster is suggested. The main goal, tasks and principles of the activity are formulated. The stages of the creation of clusters are singled out.

Keywords: logistics process, cluster approach, transport and logistics cluster, greening of logistical processes.

Постановка проблеми. Інтернаціоналізація виробництва, посилення географічного розподілу праці та загострення конкуренції в сучасних умовах обумовлюють підвищення значення логістики як діяльності з управління матеріальними, фінансовими, інформаційними та сервісними потоками в різних сферах бізнесу. Логістика передбачає оптимізацію функціонування економічних систем, зорієнтована на використання синергетичних ефектів,

спрямована на мінімізацію сукупних витрат у процесі руху матеріальних потоків. Водночас зростання масштабів виробництва зумовлює різке збільшення інтенсивності матеріальних потоків, що, своєю чергою, призводить до підвищення негативного впливу на довкілля і, як наслідок, викликає стрімке погіршення його стану. Одним зі шляхів вирішення екологічних проблем логістики є застосування кластерного підходу.